

*Edebiyatta “Öteki” ve Sevinç Çokum Örneği
-Bizim Diyar, Hilâl Görününce, Ağustos
Başığı ve Çırpıntılar Romanlarında “Öteki”-*

*The Other In Literature And The Example: Sevinç Çokum
-The other in Bizim Diyar, Hilâl Görününce, Ağustos
Başığı and Çırpıntılar-*

Seval ŞAHİN*

ÖZET

Kimlik kavramının oluşumunda edebiyat metinleri başvurulabilecek kaynaklardır. Bunu ise edebiyat ve tarihi birleştiren tarihî romanlarda ve göçmen edebiyatlarında, azınlık edebiyatlarında sıklıkla görebiliriz. Sevinç Çokum da özellikle Bizim Diyar, Hilâl Görününce ve Ağustos Başığı adlı eserlerinde tarihe yer verdiği için “öteki” ve “kimlik” kavramına bir bakış açısı getirmektedir. Aynı şekilde Çırpıntılar adlı romanı da yurt dışında yaşayan bir Türk’ün perspektifinden konuya farklı bir bakış açısı getirmektedir. Onun eserlerinde, ulusal kimlik kavramının oluşumunda “öteki” olarak adlandırılan yabancı imajların etkisi vardır. Çokum’un romanlarında ortaya konulan Türk kimliği başka bir ulus içinde yaşayan Türklerin kimliklerini koruma ve bunu korunmuş bir şekilde arkadan gelen nesle iletme şeklindedir.

ANAHTAR KELİMELER

Kimlik, öteki, Sevinç Çokum.

ABSTRACT

Literary texts are a source on the reseaches about the building of identity. This can be found in historical novels, the literature of immigration and minority literature. Sevinç Çokum has described the concepts of “identity” and “the other” in her novels called Bizim Diyar, Hilâl Görününce and Ağustos Başığı. Çırpıntılar brings a new perspective by Turks who lived in abroad. Foreigner image which is called the other is effected on building of national identity in her novels. Turkish identity is shaped as protecting theirs identity and passing it through the generations in Çokum’s novels.

KEY WORDS

Identity, the other, Sevinç Çokum.

* Yrd. Doç. Dr., Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi.

Yabancı kelimesinin kullanımı daha çok “öteki” kavramıyla ilişkilendirilmiştir. Kısaca “biz” ya da yurttaşlar dışındaki topluluklar olarak tanımlanan “öteki” kavramı, özellikle edebiyatta imaj çalışmalarının yapılması konusunda yardımcı olmuştur. “İmaj, karmaşık düşüncelerin, duyguların, anıların vb. belli bir ideolojik bütünleşme sonucunda ortaya çıkardığı bir sonuçtur. İmajların incelenmesinden, yazarların bilinçli ya da bilinçsiz, toplum içinde yaygın olan kimi kanuları hangi derecede izlediği görülebilir.” (Milas 2000: 7) Nitekim “edebiyat metinlerinde imajlar konusu ulusal (ve başka) kimliklerle de doğrudan ilişkilidir.” Kimlik oluşumunda öteki, diğer bir deyişle ben ve benim gibi olmayanları oluşturan “öteki” kavramı, özellikle ulusal kimliğin yaratılmasında etkili bir rol izler. Bu rol izlemede “öteki” bazen tamamen tipolojikleştirilerek yerli olanda ideal olanın yaratılmasını sağladığı gibi bazen de yerlilerle kaynaşıp onlarla iyi anlaşılan bir öteki rolünü oynayarak yerli olanın idealliğini pekiştirmeyi sağlar.

Kimlik kavramının oluşumunda edebiyat metinleri başvurulabilecek kaynaklardandır. Bunu özellikle edebiyat ve tarihi birleştiren tarihî romanlarda, azınlıkların edebiyatlarında ve göçmen edebiyatlarında açık bir şekilde görebiliriz. Sevinç Çokum da özellikle *Bizim Diyar*, *Hilâl Görününce* ve *Ağustos Başağı* adlı eserlerinde tarihe yer verdiği için “öteki” ve “kimlik” kavramına bir bakış açısı getirmektedir. Aynı şekilde *Çırpıntılar* adlı romanı da yurt dışında yaşayan bir Türk’ün perspektifinden konuya farklı bir bakış açısı getirmektedir. Çokum’un eserlerinde genellikle ortaya konulan Türk kimliği başka bir ulus içinde yaşayan Türklerin kimliklerini koruma ve bunu korunmuş bir şekilde arkadan gelen nesle iletme şeklindedir. Onun *Ağustos Başağı* romanı dışındaki yabancı imajına yer verdiği romanlarında Türkler, başka bir ulusun içinde yaşamakta ve o ulus için “öteki” imajını oluşturmaktadır. Yazarın, Türk kimliğine yaklaşımı da dolayısıyla bu “öteki” imajı etrafında dönmektedir. *Ağustos Başağı* romanında ise “öteki” imajını Yunanlılar oluşturur. Oysa Türk kimliği *Bizim Diyar*’da Bulgarlar, *Hilâl Görününce*’de Ruslar ve *Çırpıntılar* romanında Avustralyalılar içinde “öteki” olarak anlatılmıştır. Bunlardan özellikle *Çırpıntılar* romanında yazar, “öteki” kavramına farklı bir yaklaşım getirmiş ve kendi ülkesine dönen bir insanın, o ulusun içinden geldiği hâlde, bu ulusun değerlerine ters düşmesiyle, içinden geldiği ulus içinde bir “öteki” kimliği oluşturmuştur. Hâlbuki diğer romanlarında Türk kimliği muhafaza edilmiş ve Türklerin gözünden “öteki”ler anlatılmıştır.

Çokum, sözü edilen bu kavramları, özellikle şu beş insan tabakası üzerinden anlamlandırmıştır.

1. Askerler
2. Din adamları ve öğretmenler
3. Esnaflar
4. Bürokratlar
5. Öğrenciler
6. Diğerleri

Bunları sırasıyla gözden geçirelim.

1. Askerler

Sevinç Çokum'un eserleri içinde en fazla yabancı kahramanın olduğu eser *Bizim Diyar*'dır ve onun eserlerindeki yabancı kahramanlar çoğunlukla askerdir. Bu askerler içinde ise yazarın eserleri arasında yer alan yabancı kahramanların başında *Bizim Diyar* romanının kahramanı Mihail gelir. Yazar onu, romanın başkahramanı Rifat'a karşıt bir duruşla romanına yerleştirmiştir. Rifat'ın orduya katılıp hürriyet için savaşmasına karşılık Mihail de komitecilere katılır ve kendi ordusu için savaşır. Mihail de tıpkı Rifat gibi çocukluğundan itibaren romanda anlatılmaya başlanmıştır. Rifat'ı yetiştiren baba Ali Bey'e karşılık Mihail'i yetiştiren Peder Hristo vardır. Çocukluğunda öksüz olduğu söylenen Mihail, bu nedenle manastıra getirilmiş ve burada eğitime başlanmıştır. Romanda Mihail'in iç dünyasını daha iyi yansıtabilmek için yazar onu öncelikle Nadya Ana ile birlikte okurun karşısına çıkarır. Burada Nadya Ana ile konuşmalarından pederin ona yalan söylediği anlaşılır. Bu yalan, onun aslında bir öksüz ve yoksul değil soylu bir aileden geldiğidir. Oysa Hristo bunu yalanlar ve Mihail de ilerleyen kısımlarda kendine söylenenleri unuttur. Sonrasında Mihail, arkadaşıyla birlikte manastırlarına gizlice gelen komitecilerin konuşmalarını, saklandıkları köşeden dinler ve bu konuşmalardan çok etkilenir. Pederin onu yetiştirme tarzında da tamamıyla Müslümanlara yönelik bir nefret duyması hâkim unsur olmuştur. Arkadaşları bile onu Türkçe konuşmaması için uyarır. Mihail, bir Hristiyanın bir Müslümanı sevmemesi gerektiğine inandırılmıştır.

Yazar, iki kahramanı, Rifat ve Mihail'i çocukluklarından itibaren anlatmaya başladığı için, onları öncelikle çocukluklarında karşılaştırır. Sonraki karşılaşmalarında ise Mihail artık bir komiteci olmuştur ve Rifat, askerleriyle birlikte onu aramak için bir Bulgar köyüne gelmiştir. Burada Rifat, Mihail'i yakalar ve esir alır. Daha sonra Rifat, onunla sohbet eder ve ondan yardım ister, fakat Mihail,

"Ben bir domuz çobanı değilim. Bulgar milletine adamışım kendimi. Boşunadır bu çaban. Sen davandan şaşar mısın yüzbaşı? Şaşmazsın. Ben de şaşmam." (Çokum 1978: 132) diyerek Rıfat'ın teklifini reddeder.

Romanın ilerleyen kısımlarında Mihail hakkında Rıfat'ın ağzından okura bilgiler verilir. Mihail, Rıfat'ın onu yakalamasına rağmen sonrasında Ruslar tarafından serbest bırakılmıştır. Hürriyet ilan edildiğinde Rıfat onu, Hristo ile birlikte kalabalığın arasında görür. Artık onlar birbirlerinin düşmanı hâline gelmişlerdir. Fakat bu düşmanlık sadece iki farklı millet olmaktan değil iki farklı insan olmaktan da kaynaklanmaktadır. Çocukluklarında sahip oldukları ortak özellik çocukluklarıdır. Ancak zaman ve savaş bu ortaklığı ayırarak onları bir çatışmaya yöneltmiştir. Mihail, kalabalığın arasında Rıfat'ı görünce kaçır. Fakat o, bu düşmanlığın bedelini Rıfat'a ağır bir şekilde ödecektir. Sonra Ali Bey'i vurur ve konağa el koyar.

Mihail romanda son olarak, yine Rıfat'ın sözlerinde vardır. Cephede yanındaki askerlerden birine şöyle der: " O bahçeler o bağlar bir rüya. Ama Mihail bir gerçek. Bu çeteciği bilmezsin sen." (Çokum 1978: 307) Rıfat ölürken yine Mihail'i, onun "keskin mavi gözleri"ni düşünür.

Mihail, romanın Rıfat ile birlikte en canlı ve en güçlü roman kişisidir. O, sergilediği tavırlarla kendi milletinin üstünlüğünü savunan bir tiptir. Olaylar karşısındaki davranışları tam da kendisinden beklenildiği şekildedir. Roman boyunca Mihail'in davranışları önceden kendini belli eder.

Bizim Diyar'da olduğu gibi *Hilâl Görününce*'de de Çokum, bir Türk kahramanın karşısına yabancı asker çıkarmıştır. Bu kişi, İgor Gregoroviç'tir. Ondan öncelikle Feyzullah Ağa'nın dükkânına gelmesi sebebiyle bahsedilir. Giray'ın, kayınpederinin dükkânına bir Rus'un gelerek alışveriş yapması pek hoşuna gitmez. Daha dükkâna gelmeden önce kendisinden bahsedilen İgor Gregoroviç hakkındaki ilk bilgiler de o zaman verilir. Gregoriç, Akmescit'te büyük bir çiftlik sahibidir ve Türklerin her şeylerinde gözü vardır.

Gregoroviç'in bir Türk dükkânından çizme almak için içeri girmesi oradakileri biraz huzursuz eder. Daha sonra bu konuyu öğrenen Arslan Bey, Şahbaz Bey ile birlikte Gregoroviç'in topraklarını görmek için Akmescit'e gider ve onun evine kabul edilir. Şahbaz Bey, Gregoroviç ile Arslan Bey'i tanıştırır. Gregoroviç yanındaki insanlarla birlikte içki içip eğlenmektedir. Arslan Bey'i de davet eder, fakat teklifi kabul edilmez. Bunun üzerine hafif bir gerginlik yaşanır. Gregoroviç, Arslan'ın bir pehlivan olduğunu öğrendikten sonra ondan kendilerini eğlendirmelerini ister, ancak bu daha büyük bir gerginliğe neden

olur. Yine de Gregoroviç, aradaki gerilime rağmen Arslan Bey'e saygı duymaktan kendini alamaz. Arslan Bey'in o günden sonraki düşünceleriyle de Gregoroviç'ten yer yer bahsedilir. Fakat Gregoroviç daha çok Arslan Bey'in kafasındaki "yılışık gülüşüyle" kalan Gregoroviç'tir. Bu görüntü onu Ruslara karşı çok daha öfkeli bir duruma getirmiştir. Daha sonra Arslan Bey ve İgor Gregoroviç, Şahbaz Bey'in tutuklanması üzerine yeniden karşılaşır. Gregoroviç, Arslan Bey'e eğer göstereceği pehlivanı yenerse Şahbaz Bey'i serbest bırakacağını söyler. Arslan Bey, Gregoroviç'in pehlivanını yener ve Gregoroviç de Şahbaz Bey'i serbest bırakır.

Romanın ilerleyen bölümlerinde Gregoroviç, bu kez askerleriyle birlikte görünür. Savaş başlamıştır ve Arslan Bey'i aramaktadır. Ancak Nizam Dede ile karşılaşır ve Arslan Bey'i sorar, fakat bulamaz. Arslan Bey ve İgor Gregoroviç, Şahbaz Bey'in Arslan Bey'e, Gregoroviç'in Akmescit'te Türklere ait çayıra göz diktiğini söylemesi ve ondan yardım istemesi nedeniyle tekrar karşılaşır. Arslan Bey, bu yardım talebi üzerine Gregoroviç'le konuşmaya gider, amacı onunla bir anlaşma yapmaktır. Beraber atlarını alarak konuşmak için kalabalıktan uzaklaşırlar. Arslan Bey, Gregoroviç'e insanları rahat bırakmasını söyler. Onun buna çok fazla gönüllü olmaması ise Arslan Bey'i öfkelenendir ve onu suya düşürerek boğmaya çalışır. Ancak, aklına Şirin ve çocuklar geldiği için bunu yapamaz. İşte bu olay, romanın sonunda Gregoroviç'in tekrar ortaya çıkmasını sağlar. Gregoroviç yanındaki askerlerle birlikte Arslan Bey'i almaya gelir ve yolun sonunda kaybolur.

İgor Gregoroviç, tutsaklığın sembolüdür. Yurtları elinden alınmış insanlara, onun gibi bir insan, bu kaybedilmişliği sürekli hatırlatmaktadır. Başkasının esareti altında yaşayan bir halk, esareti altında bulunduğu ülkenin koşullarına uymak zorundadır. Kanunlar ondan yanadır. Bir hak iddia etmek için önce özgürlük gereklidir. İşte bu romanda İgor Gregoroviç, bütün bunların bir sembolü niteliğini taşır. O, Türklere "öteki" olduklarını hissettiren bir semboldür.

Yazarın Türk asker kahramana karşılık yarattığı diğer bir yabancı asker kahraman *Ağustos Başağı* romanındaki Binbaşı Yuannis'tir. O, Yunan ordusunun komutanlarından ve Türk ordusuna esir düşmüştür. Yusuf onu, trenle Eskişehir'e götürmektedir. Bu yolculukta ilginç olan Binbaşının onlarla Türkçe konuşmasıdır, üstelik Binbaşı bu savaşa da çok taraftar görünmemektedir:

"Ben İzmir'de doğdum. Türkçeyi anamdan, babamdan öğrendim. Biz böyle kardeş kardeş geçinsek iyi olurmuş. Lâkin aradaki fesatçılar, bırakmazlar barışalım. Benim bir ağabeyim var, Nikolidis... O da zabittir. Son gördüğümde kötü bir sıtmaya yakalanmıştı. Vre ne

işimiz vardı buralara geldik? Ben böyle derim, lâkin başkaları düşünmez böyle. İleriye gitmek ister...daha ileriye. Vre ne var ilerde?" (Çokum 1993: 282–283)

Binbaşı Yuannis, aradaki bu savaşın varlığından rahatsız olan insanların temsilcisidir. O, kendi ordusunun yaptıklarını desteklememesine rağmen, millet düşüncesi ağır basmış ve böyle bir savaşta ordusunun içinde yer alması gerektiğine inanmıştır. Ancak ağabeyi Albay Nikolidis onunla aynı fikirde değildir.

Albay Nikolidis, savaşta sıtmaya yakalanmıştır. Romanda ondan öncelikle kardeşi bahseder. Daha sonra Yarbay Kleridis ile aralarında savaşa dair geçen bir konuşmayla romanda görünür. Nikolidis, savaşta İstanbul'a kadar ulaşabileceklerini düşünen bir komutandır ve etrafındaki insanların yılgınlığı onu öfkeli kalmaktadır. Ayrıca savaşta yenilecekleri anlaşılınca, Yunanistan'a yenik dönmeyi utancını taşıyacağından, bu yenilgiyi kabullenmez.

Albay, yenilgiyi kabul edemeyen komutanların sembolüdür. Her ne olursa olsun sonuna kadar savaşmaya devam edecek ve kazanmak için elinden gelen her şeyi yapacaktır. Öyle ki yenilmeye başlamalarına rağmen bile bunu görmek istemez. Romanda onun sıtmaya yakalanması da Yunan ordusunun içindeki durumun bir göstergesidir. Yenilgiyi kabul eden Yarbay Kleridis ise Albay ile aynı düşüncede değildir.

Yarbay Kleridis, Albay Nikolidis ile konuşmalarında umutsuz bir tavır çizmektedir. Savaşın kaybedileceği anlaşılınca, bunu kabul etmesini istediği Albay Nikolidis ona kızar. Ayrıca Kleridis, Yunan ordusunun geri çekilirken her tarafı yakıp yıkmamasından da rahatsızdır: "*Girdiğimiz köyleri, şehirleri yakmak... Taş üstünde taş bırakmamak... Bu mu ideal aziz dostum?" (Çokum 1993: 415)* O, Yunan ordusunda kendi ordusunun yaptıklarına tam bir eleştirel yaklaşım getirebilen tek roman kişisidir. Aynı zamanda gerçekçidir. Yenilmeye başladıklarında her şeyin, bütün hayallerin sona erdiğini komutanına söyler.

Romanlardaki asker kahramanlar içinde özellikle *Hilâl Görününce* romanında yer alan yaralı Rus askeri ilgi çekicidir. Bu askeri Arslan Bey, Osmanlı ordusuna yardım etmek için yola çıktığında yaralı hâlde yolda görür. Asker, savaştan kaçarken yaralanmıştır. Arslan Bey, onun bu durumuna çok kızar, ancak asker ölmek üzere olduğundan ona yardım eder. Yine de savaş meydanında değil de böyle bir kenarda kalmış bir şekilde ölüyor olmasından dolayı ona olan kızgınlığını ifade etmekten çekinmez. Sabaha karşı asker ölür.

Arslan Bey'in yoluna çıkan bu yaralı asker, Rusya'nın da savaşlarla yara aldığı bir sembolüdür. Rusya giderek yaralı bir asker gibi kan kaybetmektedir.

Romanlarda baştan itibaren asker olmayıp savaş başladığında askere gitmiş olan yabancı roman kahramanları da vardır. Bunlardan *Bizim Diyar*'da yer alan Koço, savaş başladıktan sonra daha önceden hizmetinde bulunduğu aileye yardım eder. Mihail'den sonra eserin en çok dikkati çeken yabancı roman kahramanı Koço'dur. Koço, Ali Bey'in yanında çalışan Bulgar bir seyistir. Uzun zamandır bu ailenin yanında olan Koço, neredeyse ailenin bir üyesi gibidir. Aile üyeleri bir çalışan olarak ona güvendiği gibi konuşmalarında ve yaklaşımlarında da ona karşı dostane bir tavır söz konusudur.

Romanda savaşın başlamasıyla Bulgarların Türklere karşı tutumlarında değişiklikler görülmesine rağmen başlarda Koço'da bir değişme olmaz. Fakat Rifat, orduya katıldığında o da kendi ordusuna katılmak üzere kimseye haber vermeden ortadan kaybolur. Koço, romanın ileriki bölümlerinde bu kez bir Bulgar askeri olarak ortaya çıkar. Artık Ali Bey'in ailesi onun için bir düşmandır. Ali Bey ölmüş, Rifat'ın karısı Zeynep askerler tarafından alıkonmuş, Gülsüm Ana bu durum karşısında çok yıpranmıştır. Yaşadıkları yerden kaçmaları gerekmektedir. Çünkü düşman hızla ilerlemekte ve geçtiği her yeri yok etmektedir. İşte tam bu sırada Koço yeniden romanda görünür. Bir gün Gülsüm Ana'ya Koço diye birinin onu görmeye geldiğini söylerler. Koço, onlara yardım etmeye gelmiştir. Gülsüm Ana'nın Koço'yu gördüğünde ilk dikkatini çeken şey, Koço'nun ayağındaki çizmelerdir. Bunlar, Ali Bey'in çizmeleridir. Gülsüm Ana içinde bir burukluk hisseder. Koço onlara yardım etmek ister ancak para gereklidir. Gülsüm Ana, ona güvenirse de yapılacak bir şey yoktur. Kalan son parasını da verir ve yola çıkarlar. Böylece Koço'nun romandaki misyonu sona erer.

Koço, oldukça canlı bir karakterdir. Yazar, bu karakteri oluştururken olumlu ve olumsuz yönleriyle birlikte vermiş ve kahramanı eleştiriye açık bir şekilde romanına yerleştirmiştir. Ayrıca yazar, onun duygularına da yer vermiş ve Asiya'ya olan aşkını itiraf edemeyen bir âşık olarak onu gözler önüne sermiştir. Dolayısıyla yazarın Koço'ya yaklaşımı bu aşk konusu nedeniyle diğer yabancılara oranla daha iyimserdir.

Koço'nun aksine *Ağustos Başağı*'nda yer alan Şarapçı Marko ve kardeşi ise etrafa ölüm saçarlar. Bunlar, iki Rum kardeşdir. Bir meyhane işletmektedirler. Ortalıkta savaşa dair söylentiler dolaşmaktadır. Bu söylentiler yani Yunanlıların

Osmanlı topraklarına girdiği söylentileri, Rum oldukları için bu iki kardeşi çok mutlu etmektedir. Nitekim romanın ilerleyen bölümlerinde bu iki kardeş, Yunan ordusuna katılmış ve komşularının evlerini yağmalamıştır. Savaş bittikten sonra ise yaşadıkları yerleri terk ederek Yunanistan'a gitmişlerdir.

Şarapçı Marko ve kardeşi kötü insanlardır. Yaşadıkları yerlerdeki insanlara kötülük yapmaktan çekinmemişlerdir. Fakat yazar onlara bu kötü davranışı yaptırırken millet kavramını unutmaz ve Yunanlılarla aynı milletten olan bu insanların orduya katılmalarından bahseder.

Türlere öteki olduklarını hissettiren bu roman kahramanlarının dışında, Türklere öteki olmalarını öğretecek olanları yetiştirme ve eğitime işlevini üstlenen komutanlar da vardır. Bunlardan biri *Bizim Diyar*'daki Teğmen Sarafof'tur. Teğmen Sarafof, Mihail ve İlya'nın daha çocukluklarında etkin olan bir çetecidir ve gizlice manastıra Hristo'yu görmeye gelmiştir. Yazar, onun nazarında bütün çetecilerin düşüncelerini özetler. Sarafof yaşadıklarının bir Slav uyanışı olduğunu, bu nedenle Rusların kendilerine yardımcı olduğunu söyler.

Sarafof, dönemin tarihî ortamının yakalanmasındaki en büyük yardımcı karakterlerden biridir. Onun Ruslara, Avrupa Devletlerine ve Osmanlı Devleti'ne dair söyledikleri dönem hakkında fikir edinmeyi kolaylaştırmaktadır.

Bunların yanı sıra romanlarda yardımcı kahraman rolünü üstlenen askerler de vardır. Onlardan sadece asıl kahramanları daha iyi tanıtmak amacıyla söz edilir. Bunlar *Bizim Diyar*'da İlya ve Kosta, *Hilâl Görününce*'de Münnih, Pötemkin, Maksimoviç, Dimitri, Aleksi, Andrey ve Ivan, *Çırpıntılar* romanında Yunan komutanlarından Trikopis'tir.

2. Din adamları ve öğretmenler

Bizim Diyar romanında iyimser olmayan "öteki"lerin başında Hristo gelir. Romanın daha başlarında onunla ilgili bilgilere rastlanır. Hristo, bir papazdır ve gizlice çetecilere yardım etmektedir. Ayrıca kilisesini okul olarak kullanmakta ve burada yeni çeteciler yetiştirmektedir. Hristo, Mihail'e ailesi ile ilgili gerçekleri anlatan Nadya Ana'ya karşılık ona doğru söyleyen kişi olarak romanda kendini gösterir. O, çeteciler ile aynı amaç etrafında birleşmiştir:

"Sanıyorum hepimizin arzusu, Balkanlarda ihtilal hareketini genişletmektir. Yıllar öncesinden bu yana nasıl da hızlı yol almışız bir düşünün. Mekteplerimizde dersler önceden Rumca okutulurdu. Çocuklarımız daha düne kadar Türkçe konuşurlardı. Rakovski'nin çabalarını hatırlayalım. Ne büyük adamdı. Filibeli Gerov da öyle... Hâlâ çırpınıyor o yaşta. Ve biz

kurnaz padişahın varlığına rağmen mekteplerimizi açtık, gazetelerimizi neşrettik. O bizim isteğimizi biliyor. Bu yüzden ıslahata hiçbir zaman yanaşmadı.” (Çokum 1978: 55)

Romanın ilerleyen bölümlerinde Hristo, bu kez Mihail’in büyümüş hâldeki görüntüsüyle birlikte. Bir Bulgar köyünde, hürriyet ilân edildikten sonraki kalabalık içinde Mihail ile yan yanadırlar.

Hristo, inandıklarını gerçekleştirecek insanlar yetiştirmekte ve çetecilere yardım etmektedir. Onun diğer bir rolü de Mihail’i Türklere karşı kıskırtmak için yalan söylemektir. Hristo, Mihail’e ailesi hakkında yalan söylemiş ve ailesini Türklerin öldürdüğünü anlatmıştır. Yani Hristo, Mihail’in Türkleri “öteki” olarak görmesini sağlayan kişidir.

Öğretmen Petrev, Hristo’nun arkadaşıdır ve romanda hep Hristo ile birlikte. Hristo ilk sahneye çıktığında da son görüldüğünde de onun yanındadır. Öncelikle Nadya Ana’yı ziyaretten dönen Mihail’e kızarken Hristo’nun yanında görülür. Daha sonra da komiteciler geldiğinde manastırdaki konuşmalarda. Burada Petrev, komiteci ve Hristo’nun düşüncelerini fazla abartılı bulan bir tavır gösterir ve Avrupalı devletlerin çıkarları olmadıkça kendilerine yardımcı olmayacaklarını, hatta gerekirse onları yok edebileceklerini anlatır. Ayrıca o, kendilerine yardımcı olan devletlere borçlarını hep ödemek zorunda kalmanın da sıkıntısını yaşamaktadır. Petrev, bunu bir boyun eğme olarak görür.

Petrev, romanda öğretmen olmasının getirdiği rolü üstlenmiştir. O, heyecanla hareket etmekten çok bilinçli hareket edilmesi gerektiğini ve hayalperestlikten uzak durulmasının iyi olacağını ifade eder. Var olan koşulların gerektirdiği ölçüde hareket edebilme özgürlüklerinden başka bir şey yoktur.

Çırpıntılar’da yazarın diğer romanlarının aksine erkek değil bir kadın, Caroline öne çıkar. Caroline, Korhan’ın öğretmeni bir Avustralyalıdır ve disiplinli bir öğretmendir. Esra ve Tekin’in komşusudur. Romanın daha başında Esra ile disiplin konusunda görüşmelerine tanık oluruz. Caroline, romanda Esra’nın okul müdürüyle konuşmaya geldiği sahnede tekrar görülür, Esra’ya yardımcı olacağını, daha doğrusu Korhan’ı iyi bir Avustralyalı olarak yetiştireceğini söyler. Daha sonra kocası George’un da yardımıyla diğer öğrencilerin Korhan’ı kabullenmesi için onu bir yarışa sokar ve Korhan yarışı kazanır. Caroline son olarak romanda Tekin ve ailesi Türkiye’ye geri dönme kararı aldığında Korhan ile konuşurken yer alır. Burada Caroline, Korhan’a geri dönmemesini, kendisinin bir Avustralyalı olduğunu, geri dönerse oraya uyum sağlayamayacağını söyleyerek kalması için onu ikna etmeye çalışır. Fakat bu, Korhan üzerinde etkili olmaz. Korhan, Türkiye’de gerçekten uyumsuzluklar yaşar ve bun-

larla her karşılaştığında Caroline'nu hatırlar. Nitekim Caroline'nun söyledikleri doğru çıkmış ve o, ülkesine uyum sağlayamayarak sonunda annesi ve karısıyla birlikte Avustralya'ya geri dönmüştür.

Caroline, romanda güçlü bir kadın olarak verilmiştir. Konuşmalarında, tavır ve davranışlarında hep bir iktidar olgusu taşır. Etrafındaki insanları yönlendirmekten haz alır. Nitekim bu nedenle, onun için öğretmenlik en uygun meslektir. Göçmen ailelerle ve çocuklarıyla iletişim kurmasına rağmen, onların kendi değerlerini korumaktan çok, buldukları ülkeye uyum sağlamaları gerektiğinden yanadır ve bu konuda özellikle göçmen çocuklarına yardım etmek için hazırdır. Onun için disiplin ve çalışma önde gelen unsurlardır ve hata kabul etmez. İnsanlar mümkün olduğunca en iyisini yapmaya çalışmalı ve özellikle bir başka ülkede kendilerini kabul ettirmek istiyorlarsa bu konuda çok daha hassas davranmalı, dahası o ülke için bir şeyler yapmalıdırlar. Buna en iyi örnek ise Caroline'nun Korhan'ı atletizm yarışmalarında birinci gelmesi için teşvik etmesidir. Çünkü Korhan birinci gelirse mensup olduğu grup onu kabullenerek, dahası yüceltecektir. Bu mensup olunan grup ise bir Avustralya okuludur.

Caroline'nun Korhan'a yaklaşımında bir anne sevgisinden çok onu vatansever bir insan olarak yetiştirmek isteyen bir öğretmen tutumu vardır. Romanda Caroline'nun Korhan'ı sevdiğine dair en ufak bir zayıflık sergilenmez. O, daha çok ona ne yapması gerektiğini söyler.

Çırpıntılar romanında bir başka eğitimciye, okul müdürüne de yer verilmiştir. Okul müdürü, Esra, Korhan hakkında konuşmaya gittiğinde romanda görünür. Soğuk ve itici bir adamdır. Korhan'dan bütün öğretmenlerin şikâyetçi olduğunu ve onu atıp atmama konusunda tekrar düşüneneğini söyler. Esra'ya çocuğunu iyi eğitemediğini söylemesi ise, Esra için yıkım olur. Bu okul müdürü tiplmesi romanda mevcut düzenin kendi koşullarıyla devam etmesinin bir sembolü niteliğini taşır.

3. Esnaflar

Türklere "öteki" olduklarını hissettiren yabancı roman kahramanları arasında esnaflar da vardır. Bunların başında *Hilâl Görününce'*deki Kuyumcu Samuel yer alır. Giray onu, Feyzullah Ağa'nın dükkânına gittiğinde görür. Dükkânın önünden geçerken kuyumcu onu çağırır ve elindeki gizli hazineleri gösterir. Bu hazineler, Bahçesaray'ın yapraklarını, toprağını ve en önemlisi Gözyaşı Çeşmesi'ni anlatmak için yapılmıştır. Giray'ın bunları gözlerinin önünde canlandırması üzerine Samuel ona "*Hani nerde o ihtişamlı devir? Git de*

kaavukları kırılmış mezarlara bir bak!" (Çokum 1997: 59) der. Bu söz, Giray'ın kafasını uzun süre meşgul edecektir. Giray onu Emin Hoca'nın yanına gittiğinde tekrar görür. Fakat aralarındaki konuşmada Samuel, Giray'a satamayacağını söylediği değerli gerdanlığı çok para verdikleri için sattığını söyler. Samuel mutlu görünür, çünkü Gözyaşı Çeşmesi'ni hatırlatan bu gerdanlık bir Türk'ün değil bir Rus'un olmuştur.

Kuyumcu Samuel, İgor Gregoroviç ile birlikte esaret teminin devamı niteliğini taşıyor, ancak onun temsil ettiği esaret, daha çok kültürel yöndedir. Samuel ustanın mücevherleri bir semboldür. Romanda Kırım'ın en güzel mücevheri Gözyaşı Çeşmesi'ni bir Rus'un satın alması olayıyla Kırım'ın çok eskiden başında bulunan hanlarından birinin ülkesini Ruslara satması olayına gönderme yapılır. Kuyumcu Samuel de İgor Gregoroviç gibi Türklere "öteki" olduklarını hissettirir.

Kuyumcu Samuel'in tersine *Ağustos Başağı* romanında yer alan Eczacı Aleko, Türklere yardımcı olmaya çalışır. Aleko, eczacılık yaparak hayatını kazanan ve karısı Sofi ile yaşayan bir Rum'dur. Bütün Türk aileleri tarafından çok sevilmektedir. Savaştan sonra ise insanlar ister istemez ondan uzaklaşmışlar, amcanın yerini sadece Aleko almıştır. Romanda öncelikle İlyas ile aralarında geçen diyalogla yer alır. Burada Aleko, uzun zamandır uğramadığı için İlyas'a sitem etmekte ve konuşmasının sonunda da babasına selam söylemektedir. Çünkü İlyas'ın babası ve Aleko savaştan önce yakın arkadaştır. Eczacı Aleko'nun tutumu, diğer Rumların tutumundan farklıdır. O, Yunanlıların Anadolu topraklarına girdikten sonra onları desteklemek için yaptıkları taşkınlıkları doğru bulmamakta ve bu tutumlarından dolayı onları eleştirmektedir. Hatta Aleko, onlara karşıdır: "*Bu Yunanlılar da azıttılar canım... O tarafı tutuyorsam, kör olayım.*" (Çokum 1999: 151) Aleko, romanın ilerleyen bölümlerinde Şarapçı Marko ve kardeşi gibi daha birçok Rum'u, Türk komşularının evlerini yağmaladığı için kınamıştır. Aleko, savaş bittiğinde Yunanistan'a gitmemiş, Hisarcık'ta bir yere sığınmıştır. Yaşadığı topraklara ihanet etmeyen kadirbilir bir tip-tir. Romanda yer alan birçok yabancı kahramanın zayıf kişiliğine karşın o, güçlü bir kişiliğe sahiptir ve bildiği doğruları kendi milletinden insanların yüzüne haykırmaktan kaçınmaz. Karısı Madam Sofi de onunla aynı düşüncededir. Fakat o, romanda hiç konuşmaz, sadece konuşmalarda adı geçer.

Bunların dışında *Bizim Diyar* romanında yer alan meyhaneci Yorgi de esnafılık yapan yabancı roman kahramanlarındandır.

4. Bürokratlar

Bürokratlara özellikle *Hilâl Görününce* romanında rastlanır. Onlardan romanlarda sadece birkaç cümleyle bahsedilir. Bunlar, Kırım Savaşı öncesi İstanbul'a padişahla görüşmeye gittiği söylenen Kınız Mençikof, savaştan önce ölen Çar Nikolay, Nikolay'ın yerine geçen Çar II. Aleksandr ile Katherina ve Levitski gibi Rus yöneticilerdir. *Çırpıntılar* romanında da Yunan prensi Andre'den tek cümleyle bahsedilir.

5. Öğrenciler

Çırpıntılar romanında, Korhan'ın okuldaki arkadaşı Fritz ona kendilerine, yani Avustralyalılara benzemediği için kötü davranır. Buna karşılık İtalyan olan Mario ile Korhan'ın ilişkileri iyidir.

6. Diğerleri

Sevinç Çokum romanlarında, Türkler ile birlikte yaşadıkları topraklarda azınlığı oluşturan diğer milletten olan roman kahramanlarına iyimser bir bakış açısıyla yaklaşmıştır. Bunlardan *Bizim Diyar*'da yer alan Stefan, Saffet Bey'in çiftliğinde çalışmaktadır. Pembe ve eniştesi, Stefan'ı çok sevmekte, hatta çocuklar onunla beraber Sırpça şarkılar söylemektedir. Rifat, çocukların Sırpça şarkılar söylemesinden rahatsız olur ve ablasının bu Sırpçadan övünerek bahsetmesinden hoşlanmaz. Daha sonra Stefan ile ilgili yeni ve ilginç şeyler ortaya konur. Saffet Bey ondan şu şekilde bahseder:

"Geçende bizim Stefan'ın elinde bir kâğıt gördüm. İşçilerle ilgiliymiş. İşçilere bazı haklar tanınmasından dem vuruyormuş. Bu Stefan'ın bu Saraybosna bir saat rakkası olmuştur kafasının içinde. 'Saraybosna Saraybosna' der durur. Avusturya'nın yayılışı oğlanı deli etmiştir. Burada Üsküp'te rahat değil misin Stefan? dedim. Şu demiryolu canımı sıkıyor dedi. Avusturya rahat vermeyecektir ne size ne bize. Böyle söyledi. Yoksuldu Stefan. Eskiden babasının bir dükkânı varmış, büyük mağazalarla rekabet edememiş... anası çamaşırcılık yapar." (Çokum 1978: 152)

Stefan, romanda ülkesini kaybetmek üzere olan bir insanın acılarının sembolüdür. O da ülkesini kaybetme tehlikesi yaşadığı için bir Türk aile ile iyi anlaşmakta ve onlar tarafından sevilmektedir.

Stefan'ın aksine aydın bir azınlığı temsil eden bir başka yabancı roman kahramanı da *Hilâl Görününce* romanında yer alan Adam Miskiyeviç'tir. Giray ondan, Emin Hoca'yı ziyarete gittiğinde *"Çavuş demin burada bir adam gördüm. Yabancı biri... Ya divaneydi, yahut kaçkın. Sanki sarî bir hastalığı varmış gibi yanımdan kaçıp gitti. Gözlerindeki keder, taşı bile eritirdi. Kimdi, gördün mü, tanır mısın?"*

(Çokum 1999: 157) cümleleriyle bahsedilir. Onun hakkındaki bilgileri de Emin Hoca verir: “*Lehistanlıdır. Moskoftan zulüm görmüş biridir. Kederi bizimkisine eş... yüreği odlu, hem güzel, hem cömert... Ne diyorum sana... Şair işte Giray Can. Vatan aşığı bir şair...*” (Çokum 1999: 157) Daha sonra Emin Hoca, onun adının Adam Miskiyeviç olduğunu ve ona Âdem Can diye hitap ettiğini söyler. Ayrıca bu şair, Gözyaşı Çeşmesi için bir şiir yazmıştır.

Adam Miskiyeviç, yurdu elinden alınmış bir milletin bütün acılarının sembolüdür. Onun bir şair olması da bu acıları destan şeklinde ifade etmek içindir.

Adam Miskiyeviç’e benzer bir diğer azınlık *Çırpıntılar*’da yer alan Avustralya yerlisidir. O da tıpkı Stefan gibi Türk bir ailenin yanında, onlara hizmet etmektedir. Bu Avustralya yerlisi Tekin’in arkadaşlarından Murat Bey’in çiftliğinde kâhya olarak çalışmaktadır. “*Bu bir yerliydi. Artık kabilesi olmayan ve çiftliklerde çobanlık eden yerlilerden biri... Çiçekli bol gömlek giymiş, başına hasır şapka takmıştı.*” Daha sonra yerli, Korhan’ın gözlerinden okuyucuya sunulur: “*İngilizcesi, tuhaftı. Şiir okur gibi... Kafası bir sürü masalla, dedelerinin kabile hayatına ait törelerle doluydu... Elli beş yaşlarında, koyu esmer, yassı burunlu biriydi. Hep çatıkmiş gibi duran kalın kaşları vardı.*” (Çokum 1996: 22) Korhan, bu adamın anlattıklarını dikkatle dinler ve yerlinin kendisi için yaptığı bumerangı zevkle saklar. Burada yerlinin bumerangı aynı zamanda bir simgedir. Çünkü bu bumerang, onun atalarına doğru giden bir yolun işaretini taşımakta ve aldığı mesafe de onu modern dünyadan uzaklaştırarak eski yaşamına götürmektedir. Korhan bunu anlar ve o yüzden bumeranga karşı özel bir ilgi duyduğundan bu nesne ile arasında bir bağ kurulur.

Bu yerli karakteri, *Çırpıntılar* romanının en ilgi çekici kahramanıdır. Çünkü o, bir nevi sembol niteliğini taşır. Yurdundan uzak olması, kendi kültürü ve dilini kullanamaması, kendi kıyafetlerini değil yaşadığı ülkenin kıyafetlerini giymesiyle bir yabancılaşmanın sembolüdür o. Kendine ait değerlerden uzaklaşmış, bizzat kendi değerlerine yabancılaşmıştır. Bu yabancılaşma ile ne kendi değerlerine geri dönmeyi ne de tamamıyla yaşadığı ülkenin değerlerine uyum sağlamayı başarmıştır. Nitekim romanın ilerleyen bölümlerinde Korhan, benzer sorunları, ülkesine döndüğünde kendi ulusu içinde yaşar.

Tekin ve ailesi sadece Avustralya’da yaşayan Türklerle değil İspanyol ve Alman ailelerle de iletişim kurar. Bunların başında Anna ve Miguel adlı İspanyol çift gelir. Miguel, Tekin’in akşamları yürüyüş yaptığı ve dertleştiği arkadaşısıdır. Kendisini Tekin’e şu şekilde anlatır: “*İspanya’da çok kalabalık bir ailenin çocuğuydum. Babam şofördü ve biz sekiz kardeştik. Bir yandan çocukluğumuzu yaşar, bir*

yandan yetişkin insanlar gibi ekmek parası için çalışırdık... Önceleri duvarlara ilânlar yapıştırırdım. Boğa güreşleri, tiyatrolar... Bir sürü insan resmi. Düşlerimde o insanlar konuşur, yürür ve kavga ederlerdi.” (Çokum 1996: 53)

Tekin, Miguel’in anlattıklarını kendi hayatına yakın bulur. Bu konuşmanın ilginç kısmı ise Miguel’in ona Kur’an’dan bahsetmesidir.

Miguel ve ailesi yaşadıkları olaylar ve hayat karşısındaki tavırları nedeniyle Tekin’in ailesine çok benzer. Nitekim romanda Tekin ve ailesinin en iyi anlaştığı insanlar onlardır. Miguel ve ailesi, yaşadıkları ülkeyi bırakıp bir başka ülkede göçmen olarak yaşamak zorunda kalan insanların dramının bir sembolüdür. Fakat bu sembolde her şey kötülükten ibaret değildir. Çünkü bu insanlar, kendi ülkelerinde rahat bir yaşam süremedikleri için buldukları ülkeye gelmişlerdir. Dolayısıyla bu aile, özlem duygusunu yansıtmaz. Bu aile dışında Helga ve Eric adında Alman bir aile de onların komşularıdır ve onlarla da ilişkileri iyidir.

Tekin ve ailesi kendileri gibi azınlık olan ailelerle iyi anlaşmasına rağmen Avustralyalılardan pek rağbet görmezler. Bunlardan özellikle Mike, Tekin’i çok zor durumda bırakır. Aralarında çıkan kavgada Tekin’in ona yumruk atması sonucu mahkemelik olduğu bu şahıs, Tekin’e bir göçmen olduğu için kötü davranan ve ona eğer kendisinden özür dilerse her şeyi unutacağını söyleyen bir Avustralyalı’dır. Ayrıca göçmenleri küçümsediğini de “*Geri kalmış, batı özentisi seniiii!*” (Çokum 1996: 133) sözleriyle dile getirir. Mike onu çenesini kırdığı için dava eder. Dava sonucunda Tekin para cezasıyla kurtulur, fakat mahkemeyi ve Mike’in davranışlarını unutamaz.

Mike karakterinin romanda bulunmasının nedeni bir göçmen olarak başka bir ülkede olmanın zorluklarını yansıtmak ve bu ülkedeki insanların yabancılara karşı tutumlarını göstermektir. Her yerde iyiler kadar kötüler de vardır ve romanda Mike bu kötü davranışların sembolü niteliğindedir. Mike kadar şiddetli olmasa da Korhan’ın okul müdürü de onlara kötü davranan Avustralyalılardır.

Tekin ve Esra’ya Avustralya’da iyi davranan ev sahipleri Bay Hamilton, karısından ayrılmış ve tek başına kalmış bir kişidir. Esra’ya çiçeklerini yetiştirmekte yardım etmekte ve ona yeni bitki tohumları getirmektedir.

Bay Hamilton, *Çırpıntılar* romanında bir nevi misafir ağırlayıcısı gibidir. Evini satın alan Tekin ve ailesine ziyaretler yapar, onlara çiçekler getirir ve onlarla sohbet etmekten zevk duyar. Burada Bay Hamilton, Avustralya’da yaşayan misafirperver insanların bir sembolü niteliğindedir.

Bunun dışında bu grubu oluşturan ve herhangi bir meslek grubuna dahil edilemeyen Türkler vardır. Bunların başında *Bizim Diyar*'daki Nadya Ana yer alır. Ona canlı olarak sadece romanın bir yerinde, Mihail'in çocukken onunla yaptığı konuşmada rastlanır. Nadya Ana, Hristo tarafından, Müslümanları sevdiği için öğrencilerine yanına gitmemelerini öğütlediği yaşlı bir kadındır. Tek başına yaşamaktadır. Evi oldukça yoksul görünmesine rağmen, üstüne oturmaya kıyamadığı güzel bir iskemlesi vardır. Bu eşya, evini yağmalayan zorbalardan kurtarabildiği tek şeydir. Bu iskemleye kendi oturamaz ancak misafirlerin oturmasına izin verir. Hristo'ya "*Allah'ın evini çetecilerin barınağı*" hâline getirdiği için kızar. Ayrıca Mihail'e de Hristo'nun anlattıklarına inandığı için öfkelenir. Çünkü o, yoksul değil soylu bir aileden gelmektedir ve ailesini Türkler değil, çeteciler öldürmüştür. Ancak Nadya Ana, Mihail'e babasını öldürenlerin adını "*dili varmadığı*" için söyleyemez. Mihail onu çocukluğunda "*manastır kırlarında eğilip kalkan, gülümseyen bir kadın*" olarak hayal eder. İlerleyen kısımlarda onun çok değer verdiği iskemlesinde ölü bulunduğu söylenir. Böylece Nadya Ana, bir hayal gibi girdiği romandan bir hayal gibi çıkar.

Nadya Ana, güçlü bir kahramandır. O, yapılan yanlışlıkların sembolüdür. Söylenilen yalanlara karşı çıkararak doğruluğu temsil eder. Romanda ona Nadya Ana denir. Bu ana kavramının özellikle vurgulanması, onun yaşlılığıyla beraber kazandığı bilgeliğe de işaret etmek içindir.

Nadya Ana, Mihail'in Türkleri "*öteki*" olarak görmesini engelleyebilecek tek kişidir. Ancak içinde bulunduğu ulusun bir bireyi olarak bunu yapmaya "*dili varmaz*".

Romanın Nadya Ana dışındaki yabancı tek kadın kahramanı Elenika'dır. Gülsüm Ana'nın kardeşi Haşim Bey'in eğlenmek için gittiği bir meyhanede çalışmaktadır. Beyaz bir boynu ve tepesinde topladığı saçları vardır. Bunun dışında bir fiziksel özelliğinden bahsedilmez. Haşim Bey'e içki ikram eder ve onun için şarkılar söyler. Ayrıca ona bir yıldır uğramadığından dolayı hayıflanır.

Romanda yer verilen yabancı roman kişileri içinde yukarıda da belirtildiği gibi en ilgi çekici olanı Nadya Ana'dır. Eğer bu roman kahramanı biraz daha ayrıntılı olarak ele alınsaydı esere çok daha başkalık katabilirdi. Nadya Ana, hem sevecendir hem de dürüstlüğüyle öne çıkmaktadır.

DEĞERLENDİRME

Görüldüğü üzere Sevinç Çokum'un romanlarında yabancı kişiler, birer sembol niteliği taşımaktadır. Onlar ait oldukları zümrenin düşüncelerini ya da o zümrede bulunan eksiklikleri karakterize ederler ya da bu yabancılar, *Bizim Diyar* romanında olduğu gibi romanlarda bulunan güçlü Türk kahramanlarına karşıt olarak yaratılırlar. *Bizim Diyar*'da Rifat'ın karşısına Mihail çıkarılırken *Hilâl Görününce*'de Arslan Bey'in karşısına İgor Gregoroviç çıkarılır. *Ağustos Başağı* ve *Çırpıntılar* romanlarında ise kahramanlar sahip oldukları düşünceyi sembolize etme işlevleriyle öne çıkarlar.

Yabancı roman kişileri arasında bağlantılar, benzerlikler de vardır. Örneğin *Bizim Diyar*'daki Mihail, *Hilâl Görününce*'de İgor Gregoroviç ile *Ağustos Başağı*'nda Şarapçı Marko ve kardeşiyle, *Çırpıntılar* romanında Mike ve Mario ile benzerlikler gösterir. Bunların hepsinin ortak özelliği zalim olmaları ve insanları yok etmeye yönelmeleridir. *Bizim Diyar* ve *Hilâl Görününce*'de romanın asıl kahramanlarıyla yabancı kahramanlar arasındaki ilişkide de bir benzerlik söz konusudur. Rifat ve Mihail, birbirlerine hem düşmandır hem de saygı duyarlar. Aynı şekilde Arslan Bey ve İgor Gregoroviç de birbirlerine hem düşmandır hem de saygı duyar. Yine her iki kahraman da karşıt buldukları kahramanın ailesine ve çevresine zarar verir. Mihail, Rifat'ın ailesini öldürürken İgor Gregoroviç, Arslan'ın etrafındaki insanlardan Şahbaz Bey'i tutuklatır ve romanın sonunda Arslan Bey'i de tutuklayarak ailesinden uzaklaştırır.

Ağustos Başağı romanında görülen Yunanlı askerler ile Türk askerleri arasında çok fazla tezat olacak bir durum yaratılmamıştır. Ancak yukarıda bahsedilen ilişkinin çok daha dar şekline Yusuf ve Binbaşı Yuannis ilişkisinde rastlanabilir. Binbaşı Yuannis, savaşa karşıdır ancak savaşta yer alması gerektiğini düşündüğünden bulunduğu yerdedir. Bu nedenle, Yusuf ve Binbaşının ilişkisi daha ılımlıdır. Çünkü Binbaşı az da olsa haksızlığını kabul etmektedir. Oysa Mihail, haksızlığını asla kabul etmez. *Çırpıntılar* romanında ise Tekin'in karşısına Mike çıkar. Mike da en az Mihail ve İgor Gregoroviç kadar saldırgan ve yok etmeye meyillidir. Tekin'i sadece kendi ülkesindeki bir yabancı olarak görür ve bundan dolayı ona ikinci sınıf insan muamelesi yapmaya kalkışır. Ancak onların arasındaki karşıtlık ilişkisi de *Ağustos Başağı*'nda olduğu gibi kısaca verilmiştir. Fakat bu iki karşıtlık da az yer verilmelerine rağmen çarpıcıdır.

Romanlarda aslı roman kişilerinin yanı sıra ikinci ve üçüncü işleve sahip olan roman kişileri arasında da bağlantılar vardır. Bunlardan ilki Nadya Ana ve Adam Miskiyeviç arasındaki ilişkidir. *Bizim Diyar*'da dürüstlüğü'nün sembolü olan

Nadya Ana'yı *Hilâl Görününce* romanında Adam Miskiyeviç izler. Onlar sadece dürüstlüğün değil aynı zamanda yaşanan acıların da sembolüdür. Birincisi kendi ülkesinde kendi insanlarıyla uyuşamamanın acısını çekerken diğeri ülkesinin acılarını unutmak için bir başka ülkeye gelmiş bir meczûbtur. Bu iki tipin devamı Aleko ve Miguel'dir. *Ağustos Başağ'ı*'nda Eczacı Aleko, yıllardır yaşadığı ülkeye sırtını dönmeyi reddederken *Çırpıntılar*'da Miguel, Tekin gibi yabancı olmanın sıkıntılarını çeker. Ancak Miguel de Aleko gibi yerleştiği yeri, yabancı olmasına rağmen bırakıp gitmeyi istemez. Bu ilişkiyi devam ettiren bir diğer kahraman *Çırpıntılar* romanındaki yerlidir. O da Adam Miskiyeviç ve Miguel gibi yabancı olmanın acısını içinde yaşamaktadır.

Bu dört eserde de yazar, yabancı roman kişileri arasında kadınlara az yer vermiştir. *Bizim Diyar*'da Nadya Ana ve Elenika, *Hilâl Görününce*'de bir anımsama olarak var olan Rus imparatoriçesi Katherina, *Çırpıntılar*'da Caroline, Anna ve Helga vardır. Bu kadın kahramanlardan Nadya Ana ve Caroline, üzerlerinde en çok durulan kadın kahramanlardır. Bunların her ikisi de güçlü bir karaktere sahiptir. Ancak Nadya Ana'da bu olumlu bir unsur olarak yer alırken Caroline'da olumsuz bir unsur olarak kendini gösterir. Ayrıca her ikisi de bir çocuk üzerinde etkili olmuştur. Nadya Ana her ne kadar Mihail'i çok fazla yönlendirememişse de Mihail onu hep hatırlamıştır. Caroline ise Korhan'a karşı davranışlarında onu daha çok kendi içinde bulunduğu kültüre yönlendirirken Nadya Ana Mihail'e içinde bulunduğu toplumun kötü yanlarını göstermeye çalışır. Fakat Caroline'nun Korhan üzerindeki etkisi derin bir etkidir ve Korhan bunu Mihail gibi sadece hatırlamakla yetinmez, hayata da geçirir. Bu nedenle kendi toplumuna ayak uydurmakta zorluklar çeker.

Görüldüğü gibi Sevinç Çokum'un bu dört romanında yabancılar daha çok bir sembol konumundadır. Ayrıca bu eserlerdeki yabancılar başta da belirtildiği gibi yazarın romanlarındaki Türk kimliğini oluşturmada kullandığı en temel unsurlardandır. ©

KAYNAKLAR

MİLAS, Herkül (2000). *Türk Romanı ve "Öteki"*, Sabancı Üniversitesi Yay., İstanbul.

ÇOKUM, Sevinç (1978). *Bizim Diyar*, Türk Edebiyatı Vakfı Yay., İstanbul.

ÇOKUM, Sevinç (1996). *Çırpıntılar*, Ötüken Yay., İstanbul.

ÇOKUM, Sevinç (1993). *Ağustos Başağı*, Ötüken Yay., İstanbul.

ÇOKUM, Sevinç (1997). *Hilâl Görününce*, Ötüken Yay., İstanbul.